

Stan przygotowań polskiego systemu bankowego do przyjęcia euro

The State of Preparations of the Polish Banking System for EURO Adoption

Justyna Chojnacka-Duraj, Uniwersytet Łódzki

STRESZCZENIE

Przedmiotem analizy w artykule jest ocena stanu przygotowań polskiego systemu bankowego do przyjęcia euro. Wprowadzenie euro jako prawnego środka płatniczego w Polsce wymaga przeprowadzenia szeregu działań dostosowujących zarówno Narodowy Bank Polski, jak i cały nasz system bankowy do standardów unijnych. Zadanie to jest realizowane m.in. poprzez dostosowanie zasad i instrumentów polityki pieniężnej, dostosowanie przepisów prawnych dotyczących bankowości do obowiązującego *acquis communautaire* (dorobku prawnego UE), czy też dostosowanie statystyki monetarnej i finansowej oraz bilansu płatniczego i polskiego systemu płatniczego do standardów ESBC. Duże znaczenie przypisuje się także dostosowaniu nadzoru bankowego w Polsce do regulacji wspólnotowych i standardów międzynarodowych. Przeprowadzone badanie za pomocą kwestionariusza ankiety wśród osób zajmujących się w swojej pracy zawodowej tą problematyką wskazują, że prace nad harmonizacją przebiegają dość dobrze i sprawnie przybliżają nas do członkostwa w Unii Gospodarczo-Walutowej. Proces ten jednak nie jest jeszcze zakończony, zarówno w odniesieniu do NBP, jak i całego sektora bankowego.

The analysis in the paper is to assess the preparations of the Polish banking system to adopt the euro. Introduction of the euro as a legal tender in Poland requires a series of measures to adapt to both the National Polish Bank, as well as our entire banking system to the EU standards. This task is carried out, among others, by adjusting the rules and instruments of monetary policy, adjusting the legal framework for banking regulations to the existing *acquis communautaire* (the *acquis*), or adjust the monetary and financial statistics and balance of payments and the payment system to the Polish ESCB standards. A great importance is also attributed to the adjustment of banking supervision in Poland to EU regulations and international standards. Study conducted using a questionnaire survey among those involved in this work that issues indicate that work on the harmonization of the run quite well and efficiently bring us closer to EU membership Monetary Economically. Processes, this process is not yet complete, both in relation to the NBP, and the entire banking sector.

ABSTRACT

Wstęp

Proces integracji ze strukturami unijnymi rozpoczął się w grudniu 1991 roku podpisaniem Układu Europejskiego, ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską, a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi. Integracja ze Wspólnotami, a następnie Unią Europejską była, od zmiany ustroju w 1989 roku, jednym z najważniejszych priorytetów polskiej polityki zagranicznej. Jednakowoż taki cel wymagał przeprowadzenia szeregu zmian ustrojowych, gospodarczych i prawnych. Nie były one oczywiście możliwe do wprowadzenia natychmiast – tym bardziej, że sama Europa w tym czasie również się zmieniała, a ze zmianami szły nowe wymagania dla krajów ubiegających się o członkostwo, nowe wyzwania i nowe możliwości. Proces integracji przebiegał więc stopniowo, był rozłożony na wiele lat i obejmował, a właściwie obejmuje – gdyż proces ten nie jest jeszcze ukończony – trzy główne fazy.

Za datę zakończenia pierwszego etapu przygotowań harmonizujących (fazy przed członkowskiej), należy przyjąć rok 2002, czyli wyznaczoną datę tzw. technicznej gotowości Polski do członkostwa w Unii Europejskiej. Obecne działania należą do fazy drugiej – fazy członkostwa w Unii Europejskiej i prowadzą – w założeniu – wprost do fazy trzeciej, czyli fazy członkostwa w Unii Gospodarczo – Walutowej.

To przede wszystkim ten ostatni etap obejmuje polski system bankowy, przygotowując go na prowadzenie w kraju do obrotu wspólnej europejskiej waluty euro. Z tego względu proces integracyjny nakłada obowiązek zapewnienia stabilności i integralności całego systemu finansowego w Polsce oraz dostosowania go do wymogów obowiązujących w Europejskim Systemie Banków Centralnych (ESBC). Czołową rolę odgrywa tu Narodowy Bank Polski (NBP) jako centralny bank RP.

Program adaptacyjny NBP został zawarty w dokumencie *Rola Narodowego Banku Polskiego w procesie integracji europejskiej*, który określił konieczność zmian w zakresie:

1. Dostosowania zasad i instrumentów polityki pieniężnej NBP do wymogów ESBC: rezerwa obowiązkowa, operacje otwartego rynku, operacje depozytowo-kredytowe;

2. Dostosowania polskiego prawa bankowego do wymogów Unii Europejskiej:

- ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe (znowelizowana ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 roku o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw);
- ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o Narodowym Banku Polskim.

Inne akty prawne o istotnym znaczeniu dla polskiego prawa bankowego, podlegające dostosowaniu do regulacji wspólnotowych, to:

- ustawa z dnia 14 grudnia 1994 roku o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym;
- ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o listach zastawnych i bankach hipotecznych;
- ustawa z dnia 14 czerwca 1996 roku o łączeniu i grupowaniu niektórych banków w formie spółki akcyjnej;
- ustawa z dnia 7 grudnia 2000 roku o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających;
- ustawa z dnia 16 listopada 2000 roku o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu;
- ustawa z dnia 20 lipca 2001 roku o kredycie konsumenckim;
- ustawa z dnia 27 lipca 2002 roku Prawo dewizowe;

3. Dostosowania nadzoru bankowego w Polsce do wymogów Unii Europejskiej – nadzór bankowy w polskim systemie bankowym, podobnie jak w pozostałych krajach Unii Europejskiej, bazuje na realizacji zasad efektywnego nadzoru bankowego, które zostały określone przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego. Jednak, aby przystąpić do Unii Europejskiej, trzeba utworzyć, w polskim systemie bankowym, niezależną od banku centralnego jednostkę nadzorującą;

4. Dostosowania statystyki monetarnej i finansowej oraz bilansu płatniczego do wymogów Unii Europejskiej – czynności adaptacyjne obejmują: skonsolidowany bilans sektora monetarnych instytucji finansowych, listę monetarnych instytucji finansowych, statystykę stóp procentowych oraz wyemitowanych papierów wartościowych. W zakresie statystyki bilansu płatniczego Narodowy Bank Polski odpo-

wiada za spełnienie wymogów sprawozdawczych określonych przez Unię Europejską. NBP dąży do osiągnięcia pełnej zbieżności terminów i zawartości przesyłanych danych;

5. Dostosowania systemu płatniczego do wymogów Unii Europejskiej – Polska jest zobowiązana do zmian systemu płatniczego w zakresie regulacji prawnych oraz do przyjęcia zaleceń i rekomendacji, które umożliwią funkcjonowanie krajowych systemów rozliczeniowych w systemie TARGET, dzięki któremu można realizować zlecenia w czasie rzeczywistym.

Następujące w tym zakresie, po roku 1991, działania wykazały jednoznacznie, iż jedną z charakterystycznych cech współczesnych tych czasów stały się liczne dostosowania polskiego systemu bankowego do standardów Unii Europejskiej, spowodowane akceptacją idei wprowadzenia waluty euro w Polsce. Dostosowania wyróżniają się – co naturalne – częstotliwością, tempem oraz złożonością wprowadzanych zmian.

Rozpatrując wpływ dostosowań polskiego systemu bankowego jesteśmy świadomi, że liczne zmiany i często kosztowne inicjatywy wpływają na sytuację i życie codzienne ogromnych rzeszy społeczeństwa, na funkcjonowanie przedsiębiorstw, banków i innych instytucji finansowych, a także instytucji państwowych i samorządowych. Jednakowoż, jak zauważono w analizie Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, prowadzonej przez zespół dr Małgorzaty Znojkowicz-Wierzbickiej (Znojkowicz-Wierzbicka 2010): „W pierwszych dekadach integracji europejskiej społeczne aspekty tego procesu były słabo eksplorowane przez świat nauki. Na ogół przyjmowano, że znikome zainteresowanie opinii publicznej tematyką wspólnotową wynika z istnienia porozumienia społecznego w tej materii między elitami politycznymi, a opinią publiczną”. Analizując jednak wyniki i doświadczenia kilkuletniego wprowadzania zmian do systemu bankowego należy stwierdzić, że Polska stosunkowo łatwo radzi sobie z tworzeniem warunków niezbędnych do przyjęcia euro. Ostatnie wydarzenia związane z kryzysem gospodarczym w strefie euro wymusiły jednakże tymczasowe, częściowe wstrzymanie prac nad tym zagadnieniem. Zgodnie z komunikatem Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Finansów i jednocześnie Pełnomocnika Rządu do spraw wprowadzenia euro przez Rzeczpospolitą Polską Jacka Dominika: „Biorąc pod uwagę skalę zmian w strefie euro za celowe uznano wstrzymanie dalszego procesowania przez organy Rady Ministrów, lecz nie przez Pełnomocnika i jego Zespoły, nad Narodowym Planem Wprowadzenia Euro w wersji z 2011 roku. Bowiem w efekcie reform instytucjonalnych w Unii Europejskiej dokument ten wymaga znaczących uzupełnień. Wobec tego do końca 2012 roku Zespoły Robocze

i Grupy Zadaniowe zakończą prace nad odpowiednimi raportami opisującymi harmonogram działań, które muszą zostać zrealizowane po wyznaczeniu daty przyjęcia przez Polskę euro. W przyszłym roku Zespół Roboczy ds. Dostosowań Prawnych, Zespół Roboczy ds. Makroekonomicznych oraz Grupa Zadaniowa ds. Stabilności Finansowej będą kontynuowały swoją pracę, celem przeanalizowania implikacji ww. zmian w strefie euro”.

Uczestnictwo w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej (przyjęciu euro) wymaga od Polski spełnienia nie tylko kryteriów ekonomicznych konwergencji, ale i prawnych. To oznacza zapewnienie zgodności prawa krajowego z normami ustanowionymi nie tylko w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską, ale także Statutem Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego. Ma to zapewnić przyjęcie instrumentów prawnych umożliwiających wprowadzenie euro jako prawnego środka płatniczego oraz do obiegu gotówkowego.

Jednym z podstawowych zadań Narodowego Banku Polskiego w procesie integracyjnym jest obowiązek zapewnienia stabilności i integralności całego systemu finansowego w Polsce oraz dostosowania go do wymogów obowiązujących w Europejskim Systemie Banków Centralnych. Rola Narodowego Banku Polskiego jest kluczowa dla procesu dostosowania polskiego systemu bankowego i całego sektora finansowego do wymogów, które należy spełnić dla przyjęcia wspólnej waluty europejskiej. Jest ona określana między innymi faktem, iż ESBC nie posiada osobowości prawnej. Z uwagi na ten fakt, zadania, które zostały na System nałożone przepisami, realizowane są przez EBC lub przez Narodowe Banki Centralne (NBC). Zasadniczy ciężar wypełnienia zarówno zadań głównych, jak i wspomagających spoczywa jednak na EBC, który przy wykonaniu niektórych z nich wspomagany jest przez NBC.

Dużo wiadomo już o stronie organizacyjno-technicznej przeprowadzania dostosowań. Ciągłe jednak zbyt rzadko rozpatruje się problem zmian w odniesieniu do bezpośredniego ich podmiotu jakim jest Narodowy Bank Polski. To Narodowy Bank Polski swoim nastawieniem i działaniem wdraża plany zmian. Poprzez uczestnictwo i zaangażowanie NBP dochodzi do realizacji zaprojektowanych przez ESBC zmian. NBP staje się kluczem do sukcesu dostosowania polskiego systemu bankowego do wymogów Unii Europejskiej.

Należy w tym miejscu podkreślić, iż już obecnie Narodowy Bank Polski należy do ESBC. Jak słusznie zauważa dr Magdalena Proczek (Proczek 2009): „Europejski System Banków Centralnych (ESBC) składa się z EBC oraz narodowych (krajowych) banków centralnych (NBC/KBC) wszystkich 27 członków Unii Europejskiej. Banki centralne państw

członkowskich nienależących do Eurosystemu są członkami ESBC, mającymi specjalny status”. Polska należy do krajów objętych tzw. „derogacją”, czyli czasowym wyłączeniem obowiązywania prawa wspólnotowego dotyczącego jednolitej polityki pieniężnej i kursowej dla tych krajów Unii, które, choć obecnie nie są członkami strefy euro, to mają obowiązek zostać nimi w przyszłości. Oznacza to zachowanie suwerenności w aspekcie polityki monetarnej, na którą składa się emitowanie własnej waluty oraz zachowanie uprawnień sprzed integracji do prowadzenia polityki pieniężnej i kursowej. Negatywną konsekwencją objęcia derogacją jest jednak wyłącznie Narodowego Banku Polskiego ze współdecydowania w ramach ESBC z procesów decyzyjnych w sprawach unijnej polityki monetarnej, we wszystkich jej aspektach. Jak zostało już wspomniane, derogacja jest stanem z założenia przejściowym, uchylanym po spełnieniu przez dane państwo członkowskie kryteriów, w następstwie których następuje inkorporacja do strefy euro. „Państwo takie ma obowiązek dążenia do osiągnięcia konwergencji gospodarczej i prawnej jako warunków umożliwiających przyjęcie euro. Derogacja ma charakter tymczasowy. Rada Unii Europejskiej co dwa lata dokonuje przeglądu sytuacji na podstawie raportów EBC i Komisji Europejskiej. Jeśli Rada (obradująca w składzie ECOFIN – ministrów gospodarki i finansów oraz szefów państw lub rządów) stwierdzi, że dane państwo członkowskie spełnia kryteria zbieżności gospodarczej i prawnej, derogacja jest uchylana i dany kraj przyjmuje Euro” (Proczek 2009). Ogólną podstawę prawną do takiego działania wyznacza art. 121 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, który stanowi iż: „Komisja Europejska i Europejski Instytut Walutowy składają Radzie sprawozdania w sprawie postępów dokonywanych przez państwa członkowskie w wypełnianiu ich zobowiązań w zakresie urzeczywistniania Unii Gospodarczej i Walutowej (...)” szczegółową zaś – art. 122 TWE. Jest to także zgodne ze zobowiązaniami przyjętymi przez Polskę w momencie przystąpienia do Unii Europejskiej w roku 2004. „Polska, po podpisaniu Traktatu Akcesyjnego, jest zobligowana do tworzenia warunków niezbędnych do przyjęcia euro. Przystępując do Unii Europejskiej Polska wkroczyła już zatem *de facto* na drogę wiodącą do zastąpienia złotego wspólną europejską walutą. Oznacza to zobowiązanie przyjęcia euro, choć moment, w którym miałyby to nastąpić, nie został określony. Dzięki temu, że sprawa daty wprowadzenia euro pozostała w Traktacie Akcesyjnym kwestią otwartą, polska władza gospodarcza dysponuje zdolnością kształtowania scenariusza oraz tempa postępu w tym kierunku, ze wszystkimi związanymi z tym szansami i zagrożeniami”.

Uzmysłowienie sobie zjawisk przedstawionych w powyższych rozważaniach przyczyniło się do zrodzenia motywu wyboru problematyki badań, a więc chęci zbadania i opisanie zjawiska, jakim jest stan przygotowań polskiego systemu bankowego do przyjęcia euro. Ze względu na brak wcześniejszych badań z tego obszaru, badanie miało raczej pionierski, eksploracyjny charakter, niż umożliwiało weryfikowanie sformułowanych hipotez. Główny zatem cel był raczej poznawczy, który umożliwiłby dalsze szczegółowe ukierunkowanie poszukiwań badawczych w tym zakresie.

Cel i problem badawczy

Głównym celem moich badań jest ocena dotychczasowych osiągnięć NBP związanych z wypełnieniem stawianych przez ESBC wymogów dotyczących wprowadzenia waluty euro.

Przyjęta została hipoteza badawcza: polski system bankowy nie jest jeszcze w pełni przygotowany do wprowadzenia euro. Hipotezami szczegółowymi były:

- narodowy Bank Polski nie wdrożył jeszcze wszystkich norm wypracowanych przez EBC, mających fundamentalne znaczenie dla sprawnego włączenia się i następnego efektywnego funkcjonowania Banku Centralnego w ramach wspólnej polityki pieniężnej;
- polskie ustawodawstwo finansowe nie zostało jeszcze w wystarczającym stopniu zharmonizowane z regulacjami EBC, w tym nie zostały wniesione odpowiednie zmiany do Konstytucji RP i ustawy o NBP;
- instrumenty polityki pieniężnej Narodowego Banku Polskiego nie zostały jeszcze wystarczająco zharmonizowane z instrumentami Eurosystemu (rezerwa obowiązkowa, operacje kredytowo-depozytowe, operacje otwartego rynku);
- narodowy Bank Polski nie dostosował jeszcze w wystarczającym stopniu infrastruktury systemu płatniczego do zaleceń i rekomendacji ESBC.

Narzędzie badań

Do opisanie badań wybrano technikę standaryzowaną opartą na pośrednim komunikowaniu się z badanymi (a więc wymianie informacji za pośrednictwem wypowiedzi pisemnych), jaką jest technika ankietowania. Przyjęcie techniki ankietowania skutkowało koniecznością skonstruowania narzędzia, jakim jest w tym przypadku kwestionariusz ankiety.

Użyty w badaniu kwestionariusz ankiety opracowany został po zapoznaniu się z literaturą przedmiotu obejmującą problematykę polskiego systemu bankowego, a także

w oparciu o analizę pozycji bibliograficznych z zakresu metod i technik badań społecznych.

W kwestionariuszu ankiety umieszczono informacje: kto prowadzi badanie, czego ono dotyczy, do jakich celów posłużą ich wyniki. Zapewniono o anonimowości ankiety oraz poproszono o pełne, szczerze i wyczerpujące odpowiedzi. Respondenci zostali także poinformowani o tym, jak należy wypełnić ankietę.

W przygotowanej przeze mnie ankiecie znajdowały się pytania obejmujące zakres dotyczących zmian w polskim systemie bankowym. Ankieta składa się z 8. pytań. Przy 6. z nich umieściłam kilka wariantów odpowiedzi. Wypełnienie ankiety polegało na tym, aby przy wybranej odpowiedzi zakreślić znakiem „X” znajdującą się obok niej kratkę. Przy 2. pytaniach, w przypadku wybrania opcji: Jeśli tak, to za pomocą jakich instrumentów/Jeśli nie, to dla których uczestników rynku nie jest korzystne istniała możliwość opisanie własnej, niewymienionej wśród odpowiedzi opcji.

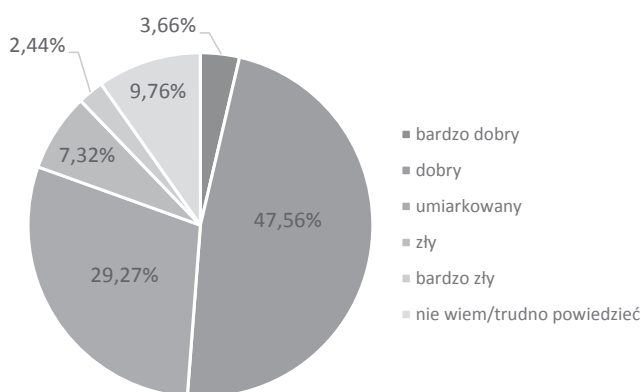
Metryczka zawierała 3 pytania dotyczące wiedzy na temat: dostosowania systemu bankowego do wprowadzenia euro, nastawienia do przystąpienia Polski do strefy euro oraz opis stanowiska osoby wypełniającej ankietę.

Badanie zostało przeprowadzone za pomocą ankiety internetowej dostępnej przez okres dwóch miesięcy, czyli od 1 stycznia do końca lutego, na stronie www.webankieta.pl.

Ankieta, w której respondentami byli zarówno pracownicy sektora bankowego, jak i pracownicy nauki, pozwala ocenić obecną sytuację rozwoju zmian w systemie bankowym, zarówno oczami teoretyków, jak i praktyków.

Wyniki badań

Wykres 1. W jaki sposób Pani/Pana zdaniem Narodowy Bank Polski jest przygotowany do wprowadzenia euro w Polsce?

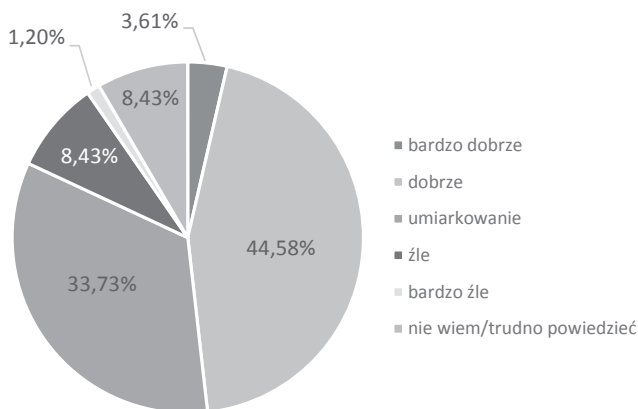

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki wskazują, że zarówno – w opinii teoretyków jak i praktyków – Narodowy Bank Polski jest dobrze przygotowany do wdrożenia zmian (47,56% badanych), co jest

wnioskiem optymistycznym, ale nie dającym podstaw do entuzjazmu, bowiem jako bardzo dobry stan ten oceniło zaledwie 3,66% ankietowanych. Jeśli wziąć pod uwagę fakt, że 29,27% ankietowanych jest zdania, że Narodowy Bank Polski jest przygotowany do wprowadzenia euro w Polsce w stopniu umiarkowanym, może to budzić słuszne wątpliwości, czy na chwilę obecną gotowi jesteśmy na wdrożenie zmian walutowych. Warto zaznaczyć, że stosunkowo niewielki odsetek, bo tylko 2,44% oceniło ten poziom przygotowań jako bardzo zły, zaś dodatkowo 7,32% jako zły. Oczywiście, ogólny charakter pytania nie uprawnia do wyciągania jednoznacznych wniosków, stanowi jednak sygnał, że sporo jeszcze pozostało na tym polu do zrobienia. Aby jednak móc wskazać, które obszary przygotowań powinny zostać dopracowane, warto odnieść się do odpowiedzi na kolejne pytania ankiety.

Wykres 2. Jak Pani/Pan ocenia dotychczasowe działania Narodowego Banku Polskiego związane z przygotowaniem polskiego sektora bankowego do wprowadzenia euro?

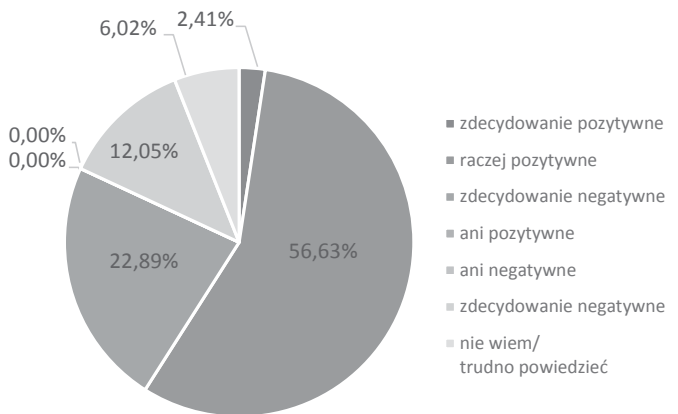

Źródło: opracowanie własne.

Interesujących danych w tym zakresie dostarczają między innymi odpowiedzi w kwestiach dotyczących dotychczasowych działań Narodowego Banku Polskiego, związanych z przygotowaniem polskiego sektora bankowego do wprowadzenia euro. Te wyniki są niemal zbieżne z uzyskanymi w punkcie omówionym powyżej. Tu również stan przygotowań został oceniony jako dobry przez 44,58% badanych; w poprzednim punkcie było to 47,56%. Podobnie również niewielki procent ocenił je jako bardzo dobre – 3,61% w porównaniu z 3,66% w punkcie poprzednim. Niemal analogiczne były także pozostałe wyniki: ocena umiarkowana – 33,73% ankietowanych w porównaniu z 29,27%, ocena zła – 8,43% w porównaniu z 7,32% oraz bardzo zła – 1,2% wobec 2,44%. Potwierdzające się opinie badanych uprawniają do sformułowania wniosku, że o ile Narodowy Bank Polski wdrożył już szereg zaleceń i rekomendacji wspólnotowych w zakresie warunków przystą-

pienia do strefy euro, o tyle jest co najwyżej na „ostatniej prostej”, czyli ma przed sobą jeszcze szereg działań usprawniających tworzonego systemu, zarówno w obrębie samego NBP, jak i w odniesieniu do całej struktury bankowej.

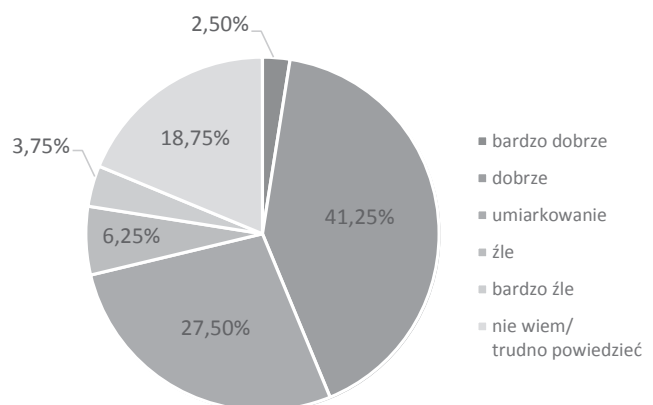
Wykres 3. Jakie Pani/Pana zdaniem będą konsekwencje wprowadzenia euro dla polskiego systemu bankowego?

Źródło: opracowanie własne.

Podobne opinie zostały sformułowane w związku z konsekwencjami wprowadzenia euro dla polskiego systemu bankowego. Za zdecydowanie pozytywne uznało je tylko 2,41% badanych, zaś zdecydowana większość – 56,63% – doszła do wniosku, że będą one „raczej pozytywne”. Ten wynik także w znacznym stopniu jest tożsamy z kierunkiem odpowiedzi udzielanych w omawianych powyżej pytaniach. Zauważę jednak, że spora część badanych – aż 12,05% uznała wspomniane konsekwencje za zdecydowanie negatywne. W mojej ocenie, może to potwierdzać wniosek, że mimo pozytywnego stosunku do unii walutowej zdecydowanej większości świata finansowego, jego przedstawiciele dostrzegają też słabe punkty polskich przygotowań oraz potrzebę zintensyfikowania prac w tym zakresie.

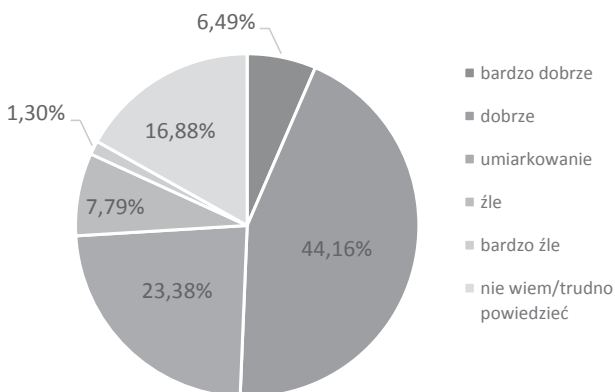
Wykres 4. Jak ocenia Pani/Pan stopień harmonizacji polskiego prawa finansowego z regulacjami EBC?

Źródło: opracowanie własne.

Analiza dalszych wyników badań dostarcza danych niejako rozwijających i zarazem potwierdzających sformułowane powyżej wnioski. Jedną z postawionych hipotez szczegółowych stanowiła, iż polskie ustawodawstwo finansowe nie zostało jeszcze w wystarczającym stopniu zharmonizowane z regulacjami EBC. Na podstawie uzyskanych wyników uznać można, iż potrzebę przeprowadzenia dalszych działań w obrębie legislacji dostrzega zdecydowana większość badanych – dobre i umiarkowane dostosowanie przepisów ocenia łącznie 68,75% osób biorących udział w ankiecie. Potwierdza to formułowane przeze mnie przekonanie, iż prace w tym zakresie są konsekwentnie prowadzone, i z każdym miesiącem przybliżają nasz kraj do pełnej harmonizacji prawa finansowego z regulacjami EBC, ale na chwilę obecną nie sposób uznać, iż jest to proces zakończony. Warto zresztą nadmienić, że 10% badanych oceniła źle lub bardzo źle stopień adaptacji przedmiotowych przepisów, co także jest sygnałem ważnym i świadczącym o świadomości potrzeby przyspieszenia prac z tego zakresu.

Wykres 5. Jak ocenia Pani/Pan harmonizację instrumentów polityki pieniężnej (rezerwę obowiązkową, operacje kredytowo-depozytowe, operacje otwartego rynku) Narodowego Banku Polskiego z instrumentami Eurosystemu?

Źródło: opracowanie własne.

Ze zbliżonymi opiniami spotkało się także pytanie dotyczące harmonizacji instrumentów polityki pieniężnej NBP z instrumentami Eurosystemu. Chodzi w głównej mierze o rezerwę obowiązkową, operacje kredytowo-depozytowe oraz operacje otwartego rynku. Tu niewiele ponad 50% badanych dobrze lub bardzo dobrze oceniło procesy zachodzące na tym obszarze. Umiarkowany entuzjazm przejawiało 23,38% uczestników ankiety, zaś źle lub bardzo źle odniosło się do tego zagadnienia niewiele poniżej 10%. Co istotne, aż 16,88% badanych nie ma żadnego poglądu w tym zakresie, co oznacza albo ignorancję dla tych jakże ważnych kwestii albo brak wystarczającej wiedzy, co z kolei powinno być sygnałem, iż konieczne mogą okazać się działania szkoleniowe.

Procesy dostosowawcze do wymogów Eurosystemu powinny być finalizowane po to, by w chwili wejścia do obszaru euro NBP i polskie banki mogły sprawnie włączyć się we wspólną politykę pieniężną Eurosystemu. Tempo tej finalizacji zależy jednak w dużym stopniu od skali nadpłynności krajowego rynku pieniężnego.

System rezerwy obowiązkowej w Polsce został w znacznym stopniu dostosowany do systemu europejskiego. Szereg przepisów prawnych weszło w życie z dniem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Nie oznacza to jednak, że instrument ten został już zharmonizowany z instrumentem Eurosystemu, gdyż żaden aspekt techniczny rezerwy obowiązkowej nie jest rozwiązany identycznie jak w strefie euro. Utrzymująca się nadpłynność systemu bankowego wymuszała do tej pory na NBP utrzymywanie stóp rezerw obowiązkowych na poziomie wyższym od obowiązujących w Eurosystemie.

Najtrudniejszym zadaniem dla NBP będzie obniżenie stopy rezerwy obowiązkowej do poziomu obowiązującego w Eurosystemie, czyli do 2% oraz wprowadzenie stopy 0% dla depozytów z terminem wymagalności powyżej 2 lat. Pociąga to za sobą zmianę uchwały RPP. Przeprowadzenie tego proceduru w Polsce uniemożliwia występowanie nadpłynności sektora bankowego, a obniżenie stopy rezerwy jeszcze go pogłębi.

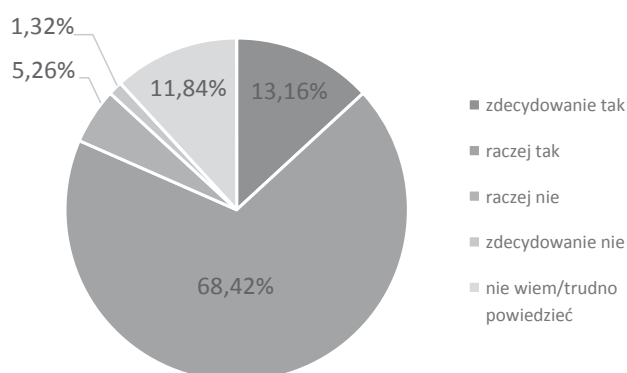
Powodem występowania różnic w operacjach otwartego rynku, przeprowadzanych w Polsce i na obszarze strefy euro, są warunki płynnościowe prowadzenia polityki pieniężnej. W Polsce w ostatnich latach, w sektorze bankowym, dominuje zjawisko nadpłynności, czego wynikiem jest stosowanie operacji absorbujących w celu przeciwdziałania zjawiskom inflacyjnym. Natomiast w Eurosystemie występuje operacyjny niedobór płynności, w związku z czym operacje otwartego rynku mają za zadanie zasilać system bankowy w płynność.

Przewiduje się, iż przyjęcie przez Polskę euro spowoduje, że problem nadpłynności polskiego sektora bankowego zniknie, co umożliwi stosowanie identycznych narzędzi w przedmiotowych operacjach, takich jak w całej strefie euro (Skopowski, Wiśniewski 2007).

W jednej z hipotez szczegółowych poddałam również w wątpliwość poziom przygotowania do wdrożenia euro w zakresie dostosowania infrastruktury systemu płatniczego do zaleceń i rekomendacji ESBC. Na pytanie, czy działania te podejmowane przez Narodowy Bank Polski są skuteczne, pozytywnie odpowiedziała zdecydowana większość badanych – w tym 68,42% z pewną rezerwą, wskazując, że raczej skuteczne. Niewielka grupa badanych – jedynie 5,26% oceniła je jako raczej nieskuteczne, zaś za zdecydowanie nieskuteczne uznało je 1,32% badanych.

Jednocześnie, co warte podkreślenia, stosunkowo wysoki procent ankietowanych nie miał żadnego zdania w tej kwestii, co podobnie jak w wyżej omówionym punkcie, może sygnalizować brak wystarczającej, szczegółowej wiedzy. Oczywiście taka postawa może także wynikać z niechęci do zajmowania konkretnego stanowiska, określania własnych poglądów. Za tym argumentem może dodatkowo przemawiać fakt, że bardzo niewiele osób zdecydowało się odpowiedzieć na pytania otwarte, które stanowić miały – zgodnie z intencją badawczą – dodatkowy materiał, uzupełniający wiedzę uzyskaną w toku pytań zamkniętych.

Wykres 6. Czy Pani/Pana zdaniem działania Narodowego Banku Polskiego związane z dostosowaniem infrastruktury systemu płatniczego do zaleceń i rekomendacji ESBC są skuteczne?

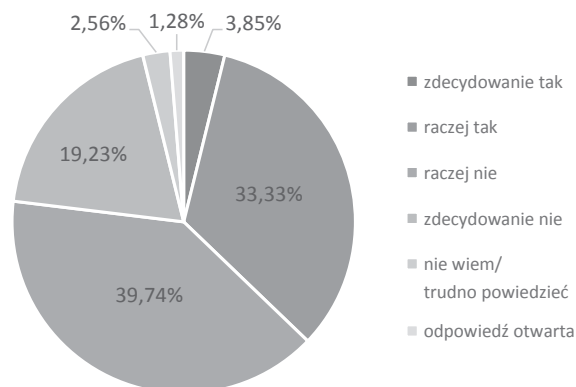
Źródło: opracowanie własne.

EBC cały czas dokonuje modernizacji systemów płatności, gdyż po kilku latach jego funkcjonowania dostrzega pewne niedoskonałości, spowodowane założeniami z początków powstania systemu. Zgodnie z wnioskami EBC, NBP stopniowo dostosowuje polski system płatności. Prace te mają na celu przygotowanie systemu, którego funkcjonalność umożliwi w przyszłości bezkolizyjne włączenie się do systemu funkcjonującego w ESBC.

Narodowy Bank Polski, w drugim półroczu 2012 roku kontynuował swój aktywny udział w pracach legislacyjnych związanych z implementacją dyrektywy 2009/110/WE rozpoczętych jeszcze w styczniu 2012 roku, tj. od czasu przedstawienia przez Ministerstwo Finansów pierwszej wersji projektu ustawy o zmianie ustawy o usługach płatniczych. Należy zaznaczyć, że Dyrektywa 2009/110/WE została już częściowo transponowana do prawa polskiego w ustawie z dnia 12 września 2002 roku o elektronicznych instrumentach płatniczych, która została zmieniona, m.in. w tym celu, ustawą z dnia 19 sierpnia 2011 roku o usługach płatniczych. Przedmiotowe zmiany ustawy z dnia 12 września 2002 roku o elektronicznych instrumentach płatniczych weszły w życie z dniem 24 października 2011 roku. Konieczne jest jednakże doprowadzenie do peł-

nej implementacji ww. dyrektywy 2009/110/WE, czemu ma służyć ww. nowelizacja ustawy o usługach płatniczych przygotowana przez Ministerstwo Finansów.

Wykres 7. Czy Pani/Pana zdaniem jest możliwość skutecznego prowadzenia polskiej polityki pieniężnej po wprowadzeniu euro?

Źródło: opracowanie własne.

Warte prześledzenia są także odpowiedzi na pytania dotyczące przewidywanych konsekwencji dla Polski po wstąpieniu do strefy euro. Aby poznać opinie badanych na ten temat, zostało zadane pytanie: czy – według nich – jest możliwość skutecznego prowadzenia polskiej polityki pieniężnej po wprowadzeniu euro? Nie ulega wątpliwości, iż unia walutowa oznaczać będzie dla Polski częściową utratę niezależności w zakresie prowadzonej polityki pieniężnej. Równocześnie, wiązać się będzie ze zwiększeniem wpływu na decyzje podejmowane w odniesieniu do całej strefy euro. Pewność, że nasz kraj nadal będzie skutecznie mógł prowadzić własną politykę pieniężną, wyraziło jedynie 3,85% badanych. Raczej tak odpowiedziało 33,33% i niemal tyle samo – 39,74% – raczej nie. Spory odsetek wyraził zdecydowanie negatywną opinię w tym zakresie – 19,23%. Zaskakująco mało osób (w porównaniu z wynikami w poprzednich pytaniach) nie miało własnego zdania – tylko 2,56%. Oznaczać to może, że w tej materii środowisko finansowe jest mocniej spolaryzowane, ma także bardziej konkretnie określone poglądy. Tylko jedna osoba skorzystała z możliwości udzielenia odpowiedzi na pytanie otwarte dotyczące instrumentów prowadzenia polskiej polityki pieniężnej po wprowadzeniu euro. Odpowiedź ta brzmiała: operacje otwartego rynku.

Dzisiaj polityka pieniężna w Polsce jest prowadzona przez NBP i koncentruje się na sytuacji naszego kraju, a nie całej strefy euro. NBP zapobiega wystąpieniu nadmiernej inflacji w Polsce poprzez wzrost stóp procentowych, a przy braku zagrożeń inflacyjnych przeciwdziała spowolnieniu gospodarczemu poprzez obniżenie stóp. Autonomiczna

polityka pieniężna w ten sam sposób ogranicza negatywne skutki wstrząsów gospodarczych, tj. nieoczekiwanych i z reguły gwałtownych wydarzeń pochodzących ze sfery gospodarki lub polityki, które mają istotny wpływ na podstawowe zmienne makroekonomiczne (np. inflację, eksport, PKB) (Rozkrut 2004).

Przystąpienie do strefy euro nie oznacza całkowitej utraty wpływu Polski na decyzje w sprawie stóp procentowych podejmowanych przez Europejski Bank Centralny. Wpływ Polski na te decyzje może przyczynić się do adekwatności wspólnej polityki pieniężnej do potrzeb naszej gospodarki. Im większy wpływ miałyby Polska, tym niższy byłby koszt rezygnacji z autonomicznej polityki pieniężnej.

Po przystąpieniu do strefy euro prezes NBP stanie się członkiem Rady Prezesów EBC i będzie miał prawo głosu podczas jej posiedzeń. Przedstawiciel Polski będzie mógł również wejść w skład Zarządu EBC. Zgodnie z obowiązującym systemem głosowania Rada Prezesów EBC zazwyczaj podejmuje decyzje zwykłą większością głosów, a każdy jej członek dysponuje jednym głosem. W przypadku równego rozłożenia głosów decydujący głos należy do Prezesa EBC. Wpływ Polski na decyzje dotyczące stóp procentowych ulegnie nieznacznemu zmniejszeniu, gdy liczba członków strefy euro przekroczy 21 – zgodnie z wprowadzonym wówczas rotacyjnym systemem głosowania, prezes NBP będzie miał prawo głosu w 59-87% przypadków.

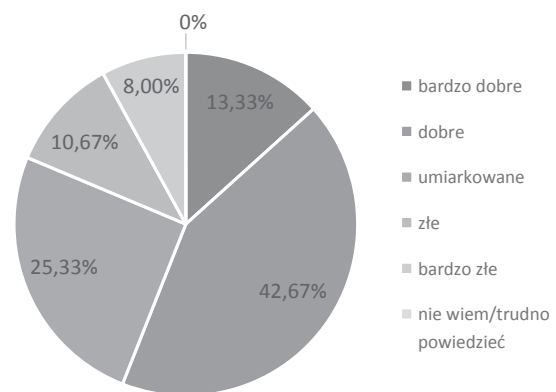
Trzeba jednak zaznaczyć, że nawet w sytuacji braku prawa głosu na danym posiedzeniu – prezes NBP, jako członek Rady Prezesów EBC podejmującej decyzje w sprawie stóp procentowych – będzie mógł zawsze uczestniczyć w dyskusji. Przedstawiciel Polski może też wpływać na proces decyzyjny przez udział w formowaniu koalicji lub odpowiednio oddziałując na przebieg dyskusji. Warto również podkreślić, że wpływ Prezesa NBP na decyzje EBC będzie większy, niż wynikałoby to z wagi ekonomicznej naszej gospodarki w strefie euro mierzonej udziałem w PKB strefy euro.

Po przyjęciu euro nie będzie również możliwości korzystania ze stabilizującej funkcji płynnego kursu złotego (tj. takiego, którego poziom zależy od sił rynkowych, a nie od administracyjnych decyzji władz monetarnych).

Przyglądając się kosztom utraty niezależnej polityki kursowej należy w tym miejscu uwzględnić, że płynny kurs złotego nie tylko łagodzi wstrząsy w gospodarce, ale może być także źródłem tych zaburzeń. Jest to związane z tym, że w warunkach zwiększającej się mobilności przepływów kapitałowych, rośnie wpływ obrotów finansowych na kształtowanie się kursów walut. W rezultacie na kurs złotego w znaczącym stopniu wpływają transakcje niezwiązane

bezpośrednio ze sferą realną, w szczególności z wymianą handlową. W takiej sytuacji kurs złotego może odbiegać od poziomu uzasadnionego fundamentami gospodarczymi i w ten sposób może stanowić źródło zaburzeń. Na przykład, aprecjacja kursu złotego może być spowodowana napływem kapitału inwestorów zainteresowanych zakupem polskich akcji i obligacji, a efektem tego może być pogorszenie konkurencyjności polskich producentów. Odpływ kapitału portfelowego może z kolei prowadzić do osłabienia polskiej waluty, co może spowodować wzrost presji inflacyjnej w gospodarce, np. poprzez wzrost cen towarów importowanych.

Wykres 8. Jakie jest Pani/Pana nastawienie do przystąpienia Polski do strefy euro?

Źródło: opracowanie własne.

Analizę wyników badań chciałabym zakończyć interpretacją odpowiedzi na ogólne pytania o stosunek do przystąpienia Polski do strefy euro. Widoczna jest tutaj silna polaryzacja stanowisk – nikt nie odpowiedział, że nie wie, bądź że trudno mu powiedzieć. Większość wyraziła nastawienie dobre lub bardzo dobre – łącznie 56%. 25,33% zachowała dystans, nie opowiadając się ani za, ani przeciw, określając swój stosunek do tego zagadnienia jako umiarkowany. Bardzo złe nastawienie wyraziło 8%, złe 10,67%, więc łącznie blisko 20%. Odpowiedzi te dają wiele do myślenia – trzeba pamiętać, że uczestnicy badań to osoby funkcjonujące w branży finansowej i wywierające znaczący wpływ na jej kształt (w tym przedstawiciele świata nauki). Entuzjastyczny stosunek do unii walutowej przejawiało niewiele ponad połowę badanych, więc nie na tyle dużo, by istniały podstawy do uznania, że praktycy oraz teoretycy bankowości są spokojni o przyszłość naszego kraju w strefie euro. Ten wynik winien stać się ostrzeżeniem dla decydentów odpowiedzialnych za wdrożenie zmian, że wiele pozostało jeszcze do zrobienia, a jednym z wyzwań pozostaje przekonanie do unii walutowej jeszcze sporej grupy osób sceptycznych albo wahających się.

Podsumowanie

Podsumowując przeprowadzoną powyżej interpretację wyników, należy w pierwszej kolejności odnotować, iż postawiona na wstępie hipoteza główna znalazła potwierdzenie. Nie stanowiła ona kategorycznie, iż Narodowy Bank Polski nie poczynił odpowiednich kroków zmierzających do wdrożenia wspólnotowych standardów w zakresie przygotowania systemu bankowego do strefy euro, ale wskazywała, że nie są to jeszcze kroki wystarczające, co znalazło odzwierciedlenie w użytym sformułowaniu „w pełni”. W świetle uzyskanych wyników, nie sposób uznać, że świat polskiej bankowości nastawiony jest entuzjastycznie i nie dostrzega istniejących zagrożeń oraz obszarów, które wymagają jeszcze udoskonalenia. W każdym ze wskazywanych w ankiecie obszarów – w odniesieniu do ustawodawstwa finansowego, stanu infrastruktury systemu płatniczego, konieczności harmonizacji instrumentów polityki pieniężnej NBP z unijnymi standardami – było stosunkowo dużo – średnio 10-20% – głosów krytycznych. Zdecydowanie pozytywnych opinii było natomiast stosunkowo mało – rzędu kilku procent. Jednocześnie warto podkreślić, że głos większości wskazywał, że obrany kierunek zmian jest właściwy, przygotowania realizowane zgodnie z przyjętą linią, zaś wdrożenie wspólnej waluty z korzyścią dla Polski. Wyniki przeprowadzonych badań są w tym zakresie optymistyczne – ale nie pozwalają na stwierdzenie, że jesteśmy w pełni gotowi do wdrożenia nowej waluty.

Odpowiedzi na większość pytań przejawiały podobną tendencję, co pozwala stwierdzić, iż postawione na wstępie szczegółowe hipotezy badawcze znalazły odzwierciedlenie w wynikach badania. Nie ulega wątpliwości, że Narodowy Bank Polski ma jeszcze przed sobą wdrożenie wielu norm wypracowanych przez EBC. Na przykład, na pytanie, jak badani ocenia dotychczasowe działania Narodowego Banku Polskiego związane z przygotowaniem polskiego sektora bankowego do wprowadzenia euro, tylko 44,58% ankietowanych dobrze oceniła dotychczasowe działania NBP, a bardzo dobrze tylko 3,61%. Blisko 10% oceniła je jako złe albo bardzo złe. Charakter tych opinii wskazuje, że system wymaga jeszcze udoskonalenia i dalszego wdrażania standardów EBC.

Podobnie, za zweryfikowaną pozytywnie uznać należy także hipotezę wskazującą, że wiele zmian wymaga także polskie ustawodawstwo. Polskie prawo, głównie ustawa o Narodowym Banku Polskim i Konstytucja RP, nie są w pełni zgodne z wymogiem zgodności ustawodawstwa krajowego z traktatem i statutem ESBC i EBC, co określono w art. 131 traktatu lizbońskiego. Obszary, co do których są

zastrzeżenia, to: niezależność banku centralnego, dofinansowanie banków przez NBP i integracja NBP z Europejskim Systemem Banków Centralnych w momencie przyjęcia wspólnej waluty.

Dość wspomnieć, że wprowadzenie euro nie będzie możliwe bez zmiany polskiej Konstytucji, a konkretnie art. 227 ustawy zasadniczej, który stwierdza, że „Centralnym bankiem państwa jest Narodowy Bank Polski. Przysługuje mu wyłączne prawo emisji pieniądza oraz ustalania i realizowania polityki pieniężnej. Narodowy Bank Polski odpowiada za wartość polskiego pieniądza”. Co ważne, zmiana Konstytucji RP wymaga poparcia 2/3 składu Sejmu, co w polskiej rzeczywistości politycznej będzie bardzo trudne. Dlatego wdrożenie zmian musiałoby być poparte odpowiednią kampanią informacyjną, lobbującą na rzecz zmian Konstytucji. Silnym mandatem do wprowadzenia zmian byłby także wynik referendum w tej sprawie – jednakże w kontekście niedawnych wydarzeń w Grecji oraz na Cyprze wydaje się mało prawdopodobne, by postulat wprowadzenia euro został poparty przez większość Polaków.

Według Komisji Europejskiej konieczne jest uwzględnienie w ustawie o NBP oraz Konstytucji RP roli EBC w następujących kwestiach: określania i wdrażania polityki monetarnej, zarządzania operacjami wymiany walut i określania polityki kursów walutowych, emisji monet i banknotów – czym zajmuje się teraz NBP. Nie uwzględniono też roli EBC w funkcjonowaniu systemów płatności, w zbieraniu danych statystycznych oraz w międzynarodowej współpracy bankowej.

Wątpliwości w kwestii dostosowania przepisów prawa finansowego do unijnych wymogów wyrazili też badani, potwierdzając w ten sposób postawioną przeze mnie hipotezę szczegółową dotyczącą tej kwestii. Tylko 2,5% oceniło stopień harmonizacji polskiego prawa finansowego z regulacjami EBC jako bardzo dobry. Z kolei za bardzo zły uznało go 3,75%, co oznacza, że skrajnie negatywnych ocen było więcej, niż skrajnie pozytywnych.

W podobnym stopniu potwierdzenie zyskały także hipotezy dotyczące stopnia dostosowania infrastruktury płatniczej do wymogów ESBC oraz niewystarczającej synchronizacji instrumentów polityki pieniężnej NBP z unijnymi. W odpowiedziach na te pytania również większość wypowiedziała się pozytywnie lub umiarkowanie, ale pojawiły się też głosy krytyki. Jak wskazałam powyżej, stosunkowo duża grupa badanych nie miała własnego zdania w tej bardziej szczegółowej materii, co może wskazywać na konieczność edukacji personelu bankowego.

Reasumując, stan przygotowań Narodowego Banku Polskiego do wprowadzenia waluty euro w Polsce należy ocenić jako względnie dobry, kompleksowy, konsekwentnie

zmierzający do integralności całego systemu bankowego. Jednocześnie nie należy pomijać wielu aspektów wskazujących na niedociągnięcia wdrażanego systemu oraz konieczność prowadzenia kampanii informacyjnej wśród społeczeństwa, która pozwoli uzyskać przychylną jego większości. Brak społecznej akceptacji może się przełożyć wprost na trudności we wdrażaniu zmian, chociażby legislacyjnych, wymagających sejmowej większości.

Bibliografia

1. Borowiec J., Wilk K., (2005) *Integracja Europejska*, Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
2. *By przyjąć euro Polska musi zmienić ustawę o NBP*, (2013) <http://biznes.onet.pl/aby-przyjac-euro-polska-musi-zmienic-ustawe-o-nbp-18512,5422864,news-detel> [24.06.2013].
3. Domagała A., (2008) *Integracja Polski z Unią Europejską*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
4. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej Nr C 321 E z dnia 29.12.2006 r.
5. EBC, (2006) *Tworzenie Jednolitego Obszaru Płatności w euro – cele i terminy (czwarty raport o postępach)*, Frankfurt nad Menem.
6. Flejterski S., Świecka B., (2007) *Elementy finansów i bankowości*, Warszawa: Wydawnictwo Fachowe CeDeWu PL.
7. Gliniecka J., (2004) *System bankowy w regulacjach polskich i unijnych*, Bydgoszcz-Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Branta.
8. Hryniewicki M., Sadowski A., (2006) *Integracja europejska, pierwsze doświadczenia*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
9. *Konstytucja RP*, Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483.
10. *Korzyści dla banków*, (2013) http://www.sepapolska.pl/korzysci/dla_bankow.html [24.06.2013].
11. NBP, (2003) *Rola Narodowego Banku Polskiego w procesie integracji europejskiej*, Warszawa: Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego.
12. NBP, (2012) *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej*, Warszawa: Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego.
13. NBP, (2013) *Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2012 roku*, Warszawa: Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego.
14. Proczek M., (2009) *Polityka monetarna* [w:] *Europejska integracja monetarna od A do Z*, Warszawa: Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego.
15. Rozkrut M., (2004) *Koszty i zagrożenia związane z przystąpieniem do strefy euro*, Warszawa: Wydawnictwo Narodowego Banku Polskiego.
16. Rybiński K., (2007) *SEPA a system płatniczy w Polsce – Zmiany regulacyjne w bankowości europejskiej – skutki dla banków i gospodarki w Polsce*, XIII Forum Bankowe, Warszawa.
17. *SEPA broszura informacyjna*, (2006) http://www.ecb.int/pub/pdf/other/sepa_brochure_2006pl.pdf [24.06.2013].
18. *SEPA dla konsumenta*, (2013) http://www.sepapolska.pl/files/SEPA_dla_konsumenta.pdf [24.06.2013].
19. Skopowski M., Wiśniewski M., (2007) *Współczesna polityka pieniężna – instrumenty*, Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
20. Znoykowicz-Wierzbicka M., red., (2010) *Polityka publiczna w sferze integracji Polski ze strefą euro* [w:] *Bieżące problemy polityki społecznej i gospodarczej państwa*, Warszawa: Krajowa Szkoła Administracji Publicznej.

